

H.NURMATOW, N.NARHOJA'YEW

SAZ

3-nji synp üçin derslik

Gaýtadan işlenen 11-nji neşir

Özbeqistan Respublikasynyň Halk bilimi ministrligi
tarapyndan neşire hödürlendi

Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çapxana döredijilik öýi
Daşkent – 2019

UO'K 372.878(075)
KBK 85.31 ya 72
N 26

Syn ýazanlar:

R. Abdullaýew – Özbekistanyň kompozitorlar birleşmesiniň başlygy, Özbekistanda at gazanan sungat işgäri, kompozitor

B. Maksumowa – Daşkent şäheriniň Ýunusabat tümenindäki 17-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

Ş. Hakimowa – Daşkent şäheriniň Çilanzar tümenindäki 281-nji mekdebiniň saz medeniýeti mugallymy.

– Mugallymyňyzyň ýerine ýetirmeginde diňläň!

– Mugallymyňyzyň kömeginde ýerine ýetiriň!

– Dersiň soňy.

Respublikanyň ýörite kitap gaznasynyň serişdeleriniň hasabyndan çap edildi.

Nurmatow H., Narhojaýew N

Saz: 3-nji synp üçin derslik. Gaýtadan işlenen 11-nji neşir. – D.: Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi, 2019. – 108 s.

UO'K 372.878(075)
KBK 85.31 ya 72

© **H.Nurmatow**, N.Narhojaýew.
© Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýi, 2019

ISBN 978-9943-5550-8-2

SÖZBAŞY

Eziz okuwçy! Eliňizdäki «Saz» kitaby ençeme başga derslikler ýaly Garaşsyzlyk arkaly çap edilip, Garaşsyzlygyň nygmatyna öwrüldi.

Siz üçin her bir derslik we okuw edebiýatlary özüçe eziz, çünki olar bilimiňizi ösdürýär, gelejege tarap itekleýär.

Saz ynsany täsin saz we äheňler dünýäsine ün-deýär, duýgularyny näzikleşdirýär, datyny ýiteldýär, gözelligi söýmegi öwredýär.

Siz 3-nji synpda saz heňlerini dykgat bilen diňlemek hem-de aýdymlary ýakymly, labyzly edip aýtmaklygy özleşdirersiňiz, täze kompozitorlaryň döredijiligi bilen tanyşarsyňyz, saza bolan höwesiňiz ýene-de artar.

Ýylyň dowamynda aýdýan aýdymlaryňyz ata-Watana wepaly bolmagy terbiýeleýär. Bagtly çagalygy wasp edýär. Şonuň üçin hem aýdym we goşgularyň mazmunyny gowy düşüniň, söz we heň birligine aň ýetiriň, labyzly, hoşowazly ýerine ýetirmek endigini ýene-de pugtarak özleşdirip almagy gazanyň.

Aýdym-sazdan lezzet alyň, kalbyňyza begenç we guwanç bagş etsin, okuwyňyzda we işiňizde Size hemişe hemra bolsun.

Awtorlar

BIRINJI ÇÄRÝEK

AÝDYM AÝTMAGYŇ KADALARY

1. Adym aýdanda göwräñizi dogry we erkin tutuň.

2. Aýdym aýdanda tekiz dem alyň, gerdeleriňiz göterilmesin. Demiñizi aýap, jümläniň ahyryna çenli ýetirmäge hereket ediň.

3. Aýdymdaky çekimli sesli bogunlary sozubrak, çekimsiz sesli bogunlary bolsa tiz we dogry ýerine ýetiriň.

4. Sesiñizi ýeñil we ýakymly çykarmaga, goşgulary bolsa labyzly aýtmaga öwreniň.

5. Her bir goşgyny düşüniپ aýtmagy öwreniň.

6. Hor bolup aýdym aýdanda köpçüligiň owazyna (sesine) gulak salyň we öz sesiñiziň bölünip galmazlygyna üns beriň.

7. Aýdym aýdanda mugallymyňyzyň el hereketine üns bilen garaň we ähli yşaratlaryny anyk ýerine ýetirmegi endik ediniň.

8. Sesiñiziň bagt-baýlygyňyzdygyny ýadyňyzdan çykarmaň. Ony hemişe aýap, gorap saklaň. Sagdyn we ýakymly ses bilen aýdylan gowy sözüň hem, gowy aýdymyň hem janyña rahatdygyny unutmaň.

ÖZBEGISTAN RESPUBLIKASYNYŇ DÖWLET SENASY

Sözleri Abdulla Aripowyňky

Sazy Mutal (Mutawakkil) Burhanowyňky

Dabaraly

1. Ser-qu-yosh, hur
o'l-kam, el-ga baxt, na-
jot, Sen o'zing do'st-lar-ga
yo'l-dosh, meh-ri-bon! Meh-ri-
bon! Yash-na-gay to-a-bad il-
mu fan, i-jod, Shuh-ra-ting por-la-

2

sin to- ki bor ja- hon!

Ol- tin bu vo- diy- lar —

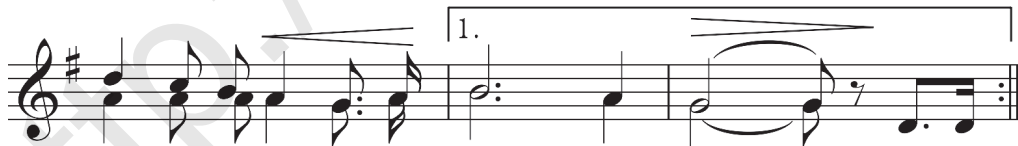
jon O'z- be- kis- ton, Aj- dod-

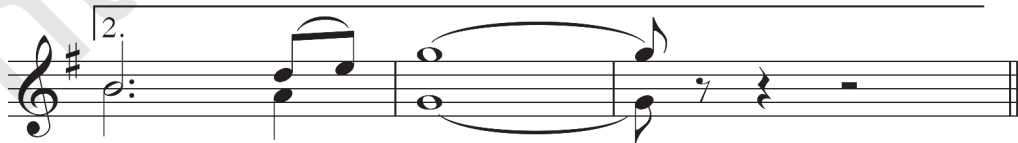
lar mar- do- na ru- hi sen- ga yor! U- lug'

xalq qud- ra- ti jo'sh ur- gan za- mon, O- lam-

ni mah- li- yo ay- la- gan di- yor! Bag'-ri

gan di- yor.

7

1. Serquyosh, hur o'lkam, elga baxt, najot,
Sen o'zing do'stlarga yo'ldosh, mehribon!
Yashnagay toabad ilm-u fan, ijod,
Shuhrating porlasin toki bor jahon!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

2. Bag'ri keng o'zbekning o'chmas iymoni,
Erkin, yosh avlodlar senga zo'r qanot!
Istiqlol mash'ali, tinchlik posboni,
Haqsevar, ona yurt, mangu bo'l obod!

Naqarot:

Oltin bu vodiylar – jon O'zbekiston,
Ajdodlar mardona ruhi senga yor!
Ulug' xalq qudrati jo'sh urgan zamon,
Olamni mahliyo aylagan diyor!

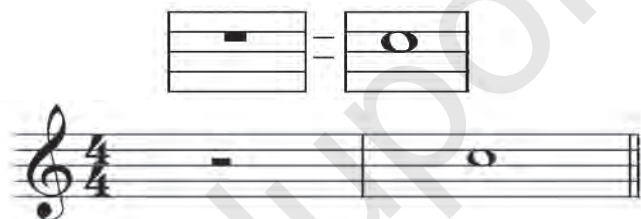
PAUZALAR

BITIN PAUZA

Aýdym ýa-da sazyň käbir ýerinde sesleriň togtamagy ýa-da dynmagy zerur bolsa, pauzalar (dyngy belgilerinden) peýdalanylýar.

Notalaryň dowamlylygy her hili bolşy ýaly, pauzalar hem her hili dowamlylykda bolýar.

Bitin pauza bitin nota deň bolmak bilen ynha şeýle ýazylýar:

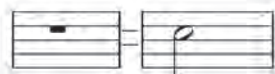

bir, iki, üç, dört bir, iki, üç, dört
1 i 2 i 3 i 4 i 1 i 2 i 3 i 4 i

ÝARYMLYK PAUZA

Ýarymlyk pauza ýarymlyk nota deň.

Ýarymlyk pauza ynha şeýle ýazylýar:

Aşakdaky maşky ýarymlyk pauzalar boýunça ýerine ýetirýäris:

EY DARAGYM, BATLAN

Sözleri O. Annaýewiňki

Sazy Ç. Nurymowyňky

Şadyýan

Eý da- ra- gym bat- lan, Eý ýü- re- gim şat-
lan. Şat- lan, şat- lan, eý jan- eý,
Gül- ler- de şat- lan. Şat- lan, şat- lan,
eý jan- eý, Zäh- met- de tap- lan.

Eý daragym, batlan,
Eý yüregim şatlan.
Eý daragym, batlan,
Eý yüregim, şatlan.

Eý gözel-eý haly,
Gül bezelen haly.
Eý gözel-eý haly,
Gül bezelen haly.

Şatlan, şatlan, eý jan-eý,
Güllerde şatlan.
Şatlan, şatlan, eý jan-eý,
Zähmetde taplan.

Älemde meşhur, eý-jan,
At gazanan haly.
Älemde meşhur, eý-jan,
At gazanan haly.

ILKINJI JAŇ

Sözleri **K. Nurbadowyňky** Sazy **H. Amangeldiyewiňki**
 Çaltrak, şadyýan

Il- kin- ji jaň ka- kyl- dy, Mek- dep ga- py-
 syn kak- dyk. I- çı do- ly a- kyl- ly,
 ki- tap ga- ty- ny aç- dyk.

Ilkinji jaň kakylady,
 Mekdep gapysyn kakdyk.
 Içi doly akyllı,
 Kitap gatyny açdyk.

Pugta gulak asýarys,
 Mugallymyň öwdüne.
 Batly gadam basýarys,
 Bilimleriň ýurduna.

ÝADA SALYŇ

Aşakdaky heň böleklerini notanyň atlary bilen ýerine ýetirseňiz, özüňiz öwrenen aýdymlardygyna göz ýetirersiňiz:

The image displays five staves of musical notation for the song 'ÝADA SALYŇ'. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. The notation consists of eighth and quarter notes, with some rests and a repeat sign at the end. The subsequent staves continue the melody with various rhythmic patterns, including eighth notes, quarter notes, and half notes, all within the same key signature. A large, faint watermark 'UZEDU.ONLINE' is visible across the page.

ÇÄRÝEK WE SEKIZLIK PAUZALAR

Çärýek pauza hem çärýek nota ýaly öz uzaltma we ölçegine eýe.

Çärýek pauza çärýek nota deň bolmak bilen ynha şeýle ýazylýar:

bir, iki, bir, iki, bir, iki.
1 i 2 i 1 i 2 i 1 i 2 i

Sekizlik pauza sekizlik nota deň.

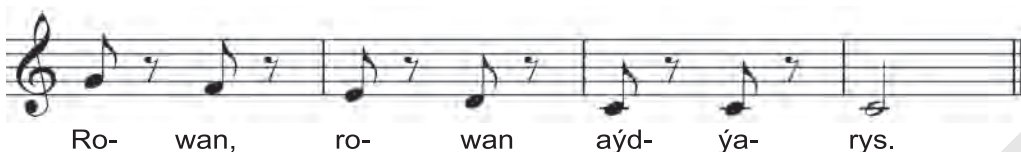
Sekizlik pauza ynha şeýle ýazylýar:

Aşakdaky maşky sekizlik pauzalar boýunça ýerine ýetirýäris:

Şadyýan

Çak-gan, çak-gan aýd-ýa-rys.

Saz eserindäki pauzalaryň dürlüçe bolýandygyny bildiňiz. Aşakdaky sazy diňläň, ondaky çäryek pazalaryň hemişelik taktyň başynda gelýändigine üns beriň:

FERUZA

Sazy Gulamjan Rozibaýewiňki

Ýeňil

The musical score consists of six staves of music in 6/8 time. The melody is written in a single treble clef. The first staff begins with a treble clef, a 6/8 time signature, and a key signature of one flat (B-flat). The music features a mix of quarter and eighth notes, with frequent rests. The score includes repeat signs and a double bar line with repeat dots at the end of the piece.

GÖZEL ÜLKE

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Howlukman

Geşme çaylar- da Suw-lar a-kyp dur. Ül-kä-me gü- neş

Nu-run dö-küp dur. Ýur- dum a- la-ýaz, Gül-le-ýär, ös- ýär.

Ýe- ñiş- den- yeñ- şe Ga- da- myn bas-

ýar. - ýar. - ýar.

PIŞIGIM

Sözleri K. Nurbadowyňky

Sazy H. Amangeldiyewiňki

Çaltrak

Sy- pap, sy- pap ar- ka- syn
Buý- ry- gy- ñy be- ýan et.
«Pi- şik, pi- şik, pi- şi- gim,
Guý- ru- gy- ñy ýy- lan et!»

RUSTAM ABDULLAÝEW**(1947)**

Gadymy Horezmiň Hywa şäherinde doglup ösen Rustam Abdullaýew Respublikamyzyň saz sungatynyň ösmegine özüniň mynasyp goşandyny goşup gelýär. «Şadymülk», «Sadokat», «Hywa» atly operalary, «Güneşe tagzym» baleti, 5 sany fortepiano we simfonik orkestr üçin konsert, birnäçe aýdymlar we romanslar kompozitoryň döredijiliginiň diňe bir bölegidir. 1995-nji ýyldan bäri Özbekistanyň kompozitorlar birleşmesiniň başlygy.

Rustam Abdullaýewiň ýazan ençeme eserleri daşary ýurtlarda hem ýerine ýetirliip, saz söýüjilerini hoşal etdi. Kompozitoryň «Garaşsyzlyk läleleri biz», «Dostluk taronasy», «Gülgün gözli çagalar», «Diýarymda baýram bu gün», «Satlyk aýdymy», «Nowruz aýdymy» ýaly 50-den gowrak reňbe-reň goşgulary bolsa okuwçy ýaşlar tarapyndan söýlüp aýdylýar. Kompozitor çagalar üçin ýene birnäçe goşgular ýazmak isleýär.

GUZUJYK

(Özbek dilinde)

Sözleri Ýoldaş Suleýmanyňky
Sazy Rustam Abdullaýewiňki

Ortaça çaltlykda

Bar-ra pe-chak, sa-ra pe-chak. Te-rib kel-dik

Yur-may dik- dik. Ki- sir- ki- sir, ki- sir- ki- sir.

Bi-sir- bi- sir, bi- sir- bi- sir. U- ni chay- na,

Ba, qo'- zi- choq, U- ni chay-

na, Ma, qo'-zi- choq.

1. Barra pechak,
Sara pechak.
Terib keldik
Yurmay dik-dik.
Kisir-kisir,
Bisir-bisir,
Uni chayna,
Ba, qo'zichoq.
Uni chayna,
Ma, qo'zichoq.

2. Men va Zaynab
Har kun ko'plab
Har xil o'tlar
Terib deymiz:
Egil, egil,
Yegil, yegil,
Bo'lg'in semiz,
Ba, qo'zichoq.
Bo'lg'in semiz,
Ma, qo'zichoq.

DIRIŽYORLYK HEREKETLARI

Köpçülik bolup aýdym aýdylanda, hemme bir wagtda bir meñzeş aýtmagy üçin dirižyor ýolbaşçylyk edýär. Dirižyor eseriň ýerine ýetirilişini eliniň hereketleri bilen dolandyryar.

Saz eserleriniň dürli ölçegde bolýandygyny siz bilýärsiňiz. Şoňa görä dirižyorlyk hereketi hem ölçege garap dürli bolýar. Dirižyorlyk hakyndaky bilim we endiklerimizi berkideliň.

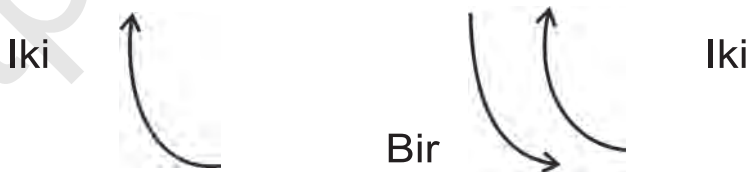
Iki çäryekli ölçeg

Iki çäryekli ölçege dirižyorlyk edilende ilki ellerimiz pese, soňra ýokary garap hereket edýär.

Birinji güýçli böleginde elimiz aşaga tarap hereket edýär:

Ikinji güýçsüz bölümde elimizi ýokary galdyryarys:

Indi 2/4 ölçegli aýdymy dirižyorlyk edip aýdýarys:

PÖKGIM

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Çaltrak

Al- dym e-li- me A- la-ja to- pum. Ge- liñ, hem-me-jäñ,

Pök-gi-ni ga- pyñ ... Pök-pök, pök-pök Ses-le-ner pök- gim.

Pök- pök, pök- pök Bes-le- ner pök-gim. Bes-le-ner

pök- gim. Bes- le- ner pök- gim, heý.

Aldym elime
Alaja topum.
Geliñ, hemmejäñ,
Pökgini gapyñ ...

Nirä gitdikä
Alaja topum.
Nirde ýitdikä
Alaja topum.

G a ý t a l a m a :

G a ý t a l a m a :

Pök-pök, pök, pök
Seslener pökgim.
Pök-pök, pök, pök
Beslener pökgim.

Ynha, çagalar,
Alaja topum,
Dostlar, oklaýan,
Pökgini gapyñ.

AÝDYŞYK

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki** Sazy **W. Ahmedowyñky**

Çaltrak

Şa- gal diý- se- ne. Şa- gal. Et-mañ gal- ma- gal

Tow-şan diý- se- ne. Tow-şan. Çöl- de gök ýow-şan.

Ar- ça diý- se- ne. Ar- ça. Go-nup-dyr ser- çe.

Oý-na diý- se- ne. Oý-na. Ot ýyg-ýas goý-na.

ÖZÜÑİZ TAPYŇ

- – ýarym nota näçe çärýek nota deň?
 – çärýek nota näçä sanalýar?
 – sekizlik notanyň näçesi çärýek nota deň?
 Näçesi ýarym nota deň?

 — bu nähili pauza? Ol näçä sanalýar?

 — bu pauza deň ulaltmadaky notany aýdyň.

 — bu belginiň ady näme? Wezipesi näme?

GULLOLADAN JAMALAK

(Özbek dilinde)

Sözleri **Kambar Atanyňky** Sazy **Nadim Narhojaýewiňki**
 Şadyýan

Yay - ra - ta - san os - mon - ni

Yay - ra - san ja - hon - ni Ez - gu - dan -

be - rib da - rak ko'k gum - ba

zi - dan cha - qin Yom - g'ir bor - liq

ni - yu - var Qol - mas zar - ra - cha g'u - bor

os - mon qalb - lar - ga ya - qin

Ka - ma - lak - jon, ka - ma - lak, at - rof yen - gil

o - su - da Yash - nar qiz - lar bo - shi - da gul - lo - la - dan

ja - ma - lak.

YERINE YETIRMEGI MAŞK EDYÄRIS

Aýdym aýdylanda sözleri düşnükli, rowan aýtmak möhüm ähmiýete eýe.

Söz bilen heñ bilelikde jemlenip, diňleýjä ýetip barmalydyr.

Aşakdaky maşkyň kömeginde aýtmagy ösdürmäge çalyşyarys:

Jon- li, jon- li kuy- lang,

a - niq, bur- ro kuy- lang.

Ort- da qol mang as- lo,

bir- ga- lik- da kuy- lang.

ÇÄRÝEĞIŇ JEMI BOÝUNÇA SORAGLAR

1. Özbekistan Respublikasynyň Döwlet Senasyny nähili diňlemeli?

2. «Gözel ülke» aýdymynyň sazyny kim ýazdy? Şu goşgynyň mazmunyny aýdyp beriň.

3. Bu çäryekde nähili saz eserlerini diňlediňiz? Haýsy kompozitorlar bilen tanyş bolduňyz?

4. Nähili tans sazларыny bilýärsiňiz?

5. Siz näçe ölçegli esere dirižyorlyk edip biler-siňiz?

6. Çäryek pauza näçä sanalýar? Sekizlik pauza näçä sanalýar? Bu pauzalara nähili notalar deň bolýar?

7. Sazyň nähili aňlatma serişdelerini özleşdirip aldyňyz? Sazda aňlatma serişdeler näme üçin gerek?

8. Iki çäryekli esere nähili dirižyorlyk edilýär?

9. Siz nähili aýdym we sazлары gowy görýärsiňiz?

IKINJI ÇÄRÝEK

AÝDYMÇYLAR ANSAMBLY

Iki we ondan köpräk ýerine ýetirijiler toparyna «ansambl» diýilýär.

Ýerine ýetirýän topara «aýdymçylar ansambly» diýilýär.

JANAN

Sazy Muhammetjan Mirzaýewiňki

Ýeňil

MEKDEBIM

Sözleri **N.Baýramowyňky**
Sazy **O. Gurbannyýazowyňky**

Çalt

1. Eý, mek-debim, ja-na-jan, Sa-ña bo-lan söýgim kân. Sen mis-li e-nem de-ýin. Bak-dyň ma-ña mäh-ri-ban. Ki-tap ber-diň go-lu-ma, Aýdym berdiň di-li-me. Ye-ne ö-ňe git-mä-ge Yag-ty saç-dyň ýo-lu-ma. Aý, jan, aý, jan, Ye-ne ö-ňe git-mä-ge Yag-ty saç-dyň ýo-lu-ma. //1. ma. //2. //ma.

Şatlykly wagtym-da sen,
Şöhratym, bagtym-da sen,
Adamzadyň geregi
Ylym daragtym-da sen.

G a ý t a l a m a :

Barýaryn öňe, mekdep,
Ýol açdyň maña, mekdep.
Bütün geljegim üçin
Minnetdar saña,
mekdep!

G a ý t a l a m a :

SAZANDALAR ANSAMBLI

Saz eserini bilelikde birmeñzeş edip ýerine ýetirýän saz gurallary toparyna «Sazandalar ansambly», diýilýär. Sazandalar ansambly dürli saz gurallaryndan düzülýär. Onda rubap, dutar, naý, gyjak, çeň, tanbur, dep ýaly saz gurallarynyň bolmagy mümkin.

Şeýle hem, ansambl birmeñzeş saz gurallaryndan hem düzülýär. Meselem: rubapçylar ansambly, dutarçylar ansambly, çeňçiler ansambly, depçiler ansambly we şuňa meñzeşler.

UFORI 3 (GYZLAR TANSY)

Özbek halk sazy

Şadyýan

A musical score for the piece 'Şadyýan' in 6/8 time, featuring a single melodic line on a treble clef staff. The key signature has one flat (B-flat). The score consists of eight staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat, and a 6/8 time signature. The melody is composed of eighth and sixteenth notes, with some rests and slurs. The piece concludes with a double bar line and repeat dots. A large, faint watermark 'UZEDU.ONLINE' is visible across the score.

SANAWAÇ

Sözleri K. Tañrygulyýewiñki
Sazy W. Ahmedowyñky

Howlukmazdan

A- pak, ma- pak. Sa- ry sa- pak! A- pak, ma- pak.

Ga- zan ga- pak. A- pak, ma- pak. Kö- şek de- pek.

A- pak, ma- pak. Ça- lyñ ça- pak! Heý!

Apak,
Mapak.
Köşek
Depek.

Apak,
Mapak.
Çalyñ
Çapak!

ÖSELIŇ, TIZ, ÖSELIŇ!

Sözleri **N. Baýramowyňky**

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Orta tempde

Bag-lar-da ter a- çy- lan, Par- lak el- wan gül ýa- ly.

Ö- se- liň, tiz, ö- se- liň! Par- lap bar-ýan Gün ýa- ly.

Ylymdan paý alýarys,
Mekdebiň gujagynda.
Köp iş garaşýar bize,
Ýurduň her künjeginde.

Watanymyz garaşýar,
Öseliň, tiz, öseliň!
Ösmek bize ýaraşýar,
Öseliň, tiz, öseliň!

ÝAŞYLBAŞ

Türkmen halk sazı

Çaltrak

Aşakdaky saz parçalarynyň nota ölçegini tapyň:

1)

Exercise 1 consists of three staves of musical notation in treble clef. The first staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. The second staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, followed by a repeat sign and a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4. The third staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, followed by a quarter rest and a double bar line with repeat dots.

2)

Exercise 2 consists of three staves of musical notation in treble clef. The first staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, with slurs under the first four and last four notes. The second staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, with slurs under the first four and last four notes. The third staff contains a sequence of eighth notes: G4, A4, B4, C5, B4, A4, G4, F4, E4, D4, C4, with a slur under the first four notes, followed by a quarter rest and a double bar line with repeat dots.

FARHOD ALIMOW (1947–2014)

«Biz geljegiň eýeleri», «Ene dilim – özbek dilim», «Agzybirlik – dostluk», «Çakgan oylan», «Akja gandym» ýaly ajaýyp goşgulary bilen çagalaryň kalbyndan ýer alan kompozitor Farhod Alimow Daşkentde doglup ösdi.

Ýaşlygyndan saza bolan höwesi ony, ilki gyjak sazynyň syrlaryny öwrenmäge, soňra kompozitorlyk hünärmenligini eýelemäge çagyrdy.

Bu günki günde köptaraply dörediji birnäçe sazly spektakllara saz ýazdy, hor we ýekelikde ýerine ýetirmek üçin birnäçe goşgulary döreden kompozitordyr. Onuň simfonik orkestr, halk saz gurallary orkestri üçin ýazan dürli eserleri radio tolkunlarynda yzygiderli ýaňlanyň durýar.

Aýdym aýdyň

AKJA GANDYM

(Özbek dilinde)

Sözleri **Polat Möminiñki** Sazy **Farhad Alimowyňky**
Değişgen

Choy-ga sol-sam te-rib- te-rib, Sen ke- ta- san
 tez- da e- rib, Choy-ga sol-sam te-rib- te-rib,
 Sen ke- ta-san tez- da e- rib. Op- poq qan-
 dim, Yum- shoq qan- dim.

Choyga solsam
 Terib-terib,
 Sen ketasan
 Tezda erib.

Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.

Kir qo'l bilan
 Ushlamayman.
 Uvol qilib
 Tashlamayman.

Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.

Shirin bo'lar
 Ichgan choyim.
 Hamma sendan
 Xursand doim.

Oppoq qandim,
 Yumshoq qandim.

Üç çäryekli ölçeg

Saz eserlerinde iki çäryekli ölçegden daşary üç çäryekli ölçeg hem bolýar. Bu ölçegde döredilen sazlar köpräk tansa düşmäge meýillilik döredýär. Wals tansy muña mysal bolup biler.

Üç çäryekli ölçege dirižyorylyk etmegi öwreniň. Birinji güýçli ülüşde el pese düşýär:

Bir

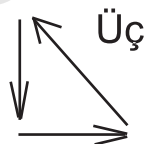
Ikinji güýçsüz ülüşde eli sag tarapa hereketlendirýäris:

Bir

Iki

Üçünji ülüşde bolsa elimizi ýokary galdyryarys:

Bir

Iki

Indi ynha bu aýdymy aýdyp, sag elimiz bilen üç çäryekli ölçege dirižyorylyk edýäris:

MILLI SAZ GURALLARYMYZ

BU SAZ GURALLARY NÄHILI ÇALYNÝAR?

ÇOPAN

Sözleri O. Annaýewiňki

Sazy Ç. Nurymowyňky

Çalt

– Aý, ço- pan, ço- pan, ço-pan, Gu-zu-lar- yň mä- le- ýär.

– Gu- zu- lar-ma, suw ge-rek, Suw ýok di- ýip na- la- ýar.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Guzularyň mäleyär.

– Guzularma suw gerek,
Suw ýok diýip nalaýar.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Owlaklaryň näläýär.

– Owlaklarma gül gerek,
Gül ýok diýip aglaýar.

– Aý, çopan, çopan, çopan,
Kanal gelse, näme bor?!

– Owlak-guza gül bolar,
Owlak-guzyň nalamaz!

EJE

Sözleri **N. Baýramowyňky** Sazy **J. Gurbangylyjowanyňky**

Howlukmazdan

Aý, e- je, jan e- je, Sö- zi şer-bet-bal, e-je. Par- lak gül-le-rim,

Saý-rak dil-le-rim,e-je! Jan e- je, jan e-je,Sen,sen mäh-ri-ban,e-je!

Aý- dyň, gün-le-rim, A- ýym, ýyl-la-rym, e-je! A - - -

a - - -

Aý, eje, jan eje,
Sözi şerbet-bal, eje.
Parlak güllerim,
Saýrak dillerim, eje!

G a ý t a l a m a :

Jan eje, jan eje,
Sen, sen mähriban, eje!
Aýdyň, günlerim,
Aýym, ýyllarym, eje!

Bal eje, gül eje,
Bagymda bilbil, eje!
Şatlyk, begenjim,
Sensiñ guwanjym, eje!

ÇÄRÝEĞIŇ JEMI BOÝUNÇA SORAGLAR

1. Ansamblyň nähili görnüşlerini bilýärsiňiz?
2. Aýdymçylar ansambly nähili bolýar?
3. Sazandalar ansambly nähili bolýar?
4. «Oppoq qandim» aýdymynyň awtory kim?
5. «Oltin paxtam – oppog'im» aýdymynyň awtory kim?
6. Bu çärýekde haýsy kompozitor bilen tanyşdyňyz? Onuň nähili aýdymyny öwrendiňiz?
7. Bu çärýekde size nähili aýdymlar we sazlar köpräk ýakdy?

ÜÇÜNJI ÇÄRÝEK

GELJEKKI WATAN GORAÝJYLAR

GUDRATLY GOLLAR

Sazy A.Kulyýewiňki

Orta çaltlykda

YAŞ ESGERLERIŇ AÝDYMЫ

(Özbek dilinde)

Sözleri **Safar Barnoýewiŋki**

Sazy **Sayıfı Jaliliŋki**

Marş tempinde

Biz- lar bo- tir yosh jang-chi, Si- nov-lar- da chi- niq- qan.

Si- nov- lar- da chi- niq- qan. U- chuv- chi- miz

ham tank-chi Mashq-lar-da g'o- lib chiq-qan.

Ol- g'a- bu biz- ning shi- or, Saf-da tu- ra-

miz a- dl. Ti- zi- lib tur- na- qa- tor,

Qa- dam tash- lay- miz da- dil.

1. Bizlar botir yosh jangchi
Sinovlarda chiniqqan.
Uchuvchimiz ham tankchi
Mashqlarda g'olib chiqqan.

G a ý t a l a m a:

Olg'a – bu bizning shior,
Safda turamiz adl.
Tizilib turnaqator,
Qadam tashlaymiz dadil.

G a ý t a l a m a.

2. Toblanamiz yoz-u qish,
Ko'rib qo'ying, mehmonlar,
Har birimiz Alpomish,
Biz bo'lajak posbonlar.

G a ý t a l a m a

DIŃLÄŃ WE TAPYŃ

Aşakdaky saz parçalary haýsy aýdymlardan alnan?

Olaryň atlaryny aýdyň we nota bilen ýerine ýetiriň.

Janly

Indi bu aýdymlaryň sazларыny haýsy kompozitorlar ýazandygyny aýdyň.

Sözlerini ýazan şahyrlary hem ýada salyp bilersiňizmi?

Şu berlen aýdymlardan haýsysy size köpräk ýakýar?

Näme üçin?

SAZYŇ AŇLATMA SERIŞDELERI

Saz – sungatyň bir görnüşidir. Ol dürli ulaltma we belentlikdäki sesleriň kömeginde obraz döredip berýär. Sazyň esasy heň bolup, **ölçeg**, **usul**, **temp** we **dinamiki belgiler** sazyň aňlatma serişdeleri hasaplanýar.

Saz seslerini bir-biri bilen özara baglanyşmagyna **heň** – diýilýär.

Taktda güýçli we güýcsüz ülüşleriniň bir-sydyrgyn çalyşyp durmagyna **ölçeg** diýilýär.

Uzyn we gysga sesleriň özara çalyşyp gelmegine **usul** diýilýär.

Saz sesleriniň belli bir tertipde özara baglanyşmagyna **lad** diýilýär.

Heňiň tizligine **temp (depgin)** diýilýär.

Heňi güýçli ýa-da güýcsüz ýaňlanyşyny görkezýän belgilere **dinamiki belgiler** diýilýär.

HOREZM HEŃI

Halk sazy

Şadyýan

The musical score is written on seven staves in a 6/8 time signature. It begins with a treble clef and a key signature of one flat. The first staff contains a whole note chord, followed by a half note with a fermata, and then a series of eighth notes. A section symbol (S) is placed above the fourth measure. The score continues with eighth notes and rests, ending with a double bar line.

ЎADYÝAN AÝDYM

Sözleri O. Annaýewiňki
Ўadyýan

Sazy Ç. Nurymowyňky

Dolap köneje dona,
 Geýdirensoň eşigi.
 Arkajygny sypalap, jan,
 Hüwdüledi pişigi.

Üns berip diňlänsöň,
 Sonanyň sözlerini,
 Uka gitdi pişijek,
 Tiz ýumup gözlerini.

YÖRÄLIŇ

Sözleri **K. Tañrygulyýewiñki**

Sazy **W. Ahmedowyñky**

Çaltrak

Yö- rä- li- ñä Yö- rä- liň. Yö- rüň, ba- gy
 Gö- rä- liň. Jem- len- ýar Bar ça- ga
 Yö-rüň, yö-rüň Gök ba-ga. Gök ba-ga.

«Yöräliň» aýdymyny iki sese bölünip aýtmaga hereket edýäris.

SAZDAKY DINAMIKI BELGILER

Kompozitorlar haýsy-da bolsa bir saz eserlerini döredenlerinde olaryň mälim bir bölekleriniň güýçli ýa-da güýçsüz ýerine ýetirilmelidigini ýörite belgiler bilen görkezýärler. Bu belgiler eseriň ýakymly, täsirli eşidilmegine kömek edýär.

Sazda bu belgiler «dinamiki belgiler» diýlip atlandyrylýar.

Aşakda dinamiki belgileriň esasylyry görkezilen. Olary biljek boluň:

f (forte) – güýçli ses.

p (piano) – güýçsüz ses.

Indi sesleri ýuwaş-ýuwaşdan güýçlendirip we peseldip berýän belgiler bilen tanyşyarys:

p \longleftarrow *f* – bu belgi sesleri ýuwaş-ýuwaşdan güýçlendirilýän belgisi, ol «kreşçendo» diýlip okalýar.

f \longrightarrow *p* – bu belgi sesleri ýuwaş-ýuwaşdan peseldýän belgisi, ol «diminuendo» diýlip okalýar.

Dinamiki belgilere amal edip aşakdaky maşky ýerine ýetirýäris:

mi - mo mi - mo

Çagalar! Siz geçen sapaklarda saz eserleriniň harakterini açyp görkezmekde sazyň aňladyjy serişdeleriniň esasy orun eýeleýändigini bildiňiz.

Kompozitorlar saz ýa-da aýdym döredende aňladyjy serişdeleri bolan depgin we usula aýratyn üns beripdirler. Aşakdaky siziň diňlejek eseriňizde depgin bilen usul özara baglanyp, aýdymyň harakterini açyp berýändigine üns beriň.

TOWUK

Sözleri **B. Kerbabaýewiňki** Sazy **B. Hudaýnazarowyňky**

Çalt

Kä- ke, kä- ke, kä- ke-läp, Göz-lär to- wuk ke- te-gin.

Dol-du-ran-da yn- ja- lar, Ýu-murt-ga-dan ýa- ta- gyn.

Käke-käke käkeläp,
Gözlär towuk ketegin.
Dolduranda ynjalar,
Ýumurtgadan ýatagyn.

Togalajyk taşlany,
Ýönekeý bir daş däldir.
Içi tyrym-tykyzdyr,
Akja küýze boş däldir.

ALTERASIYA BELGILERI

Sesleriň hatarynda ýerleşen esasy ýedi başgançakdaky notalar zerur bolan wagtda ýarym tona göterilmegi ýa-da ýarym tona peseldilmegi mümkin.

Beýle ýagdaýlarda ýörite belgilerden peýdalanylýar. Bu belgilere «alterasiya» belgileri diýilýär.

Alterasiya belgileri # «diyez», b «bemol», b «bekar» diýilýär. Nota ýazgysynda bu belgiler notanyň önünde goýlup, notanyň adyndan soň aýdylýar. Saz eserlerinde diyez we bemol belgileri sol açaryndan soň ýazylyp goýulýar

LOLAÇA

Özbek halk sazy

Şadyýan

The musical score for 'Lolaça' by 'Şadyýan' is written in G major (one sharp) and 6/8 time. It consists of four staves of music. The first staff begins with a forte (f) dynamic and a piano (p) marking. The second and third staves include trills (tr) and accents (>). The fourth staff also starts with a forte (f) dynamic and a piano (p) marking.

DIÝEZ

Diýez – # belgisi sesi ýarym ton, ýagny ýarym basgançak ýokary göterýär. Nota düşeginde ol şeýle ýazylýar:

do-diýez

sol-diýez

fa-diýez

Aşakdaky aýdymy bilelikde aýdalyň we ondaky notalara degişli bolan «diýez» belgisini anyklalyň:

PIŞIJEK

Sözleri **Ýa. Pirgulyýewiňki**

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Haýalrak

Gu- la- jy- gy çü- rü- je, Mur- ty ak- ja pi- ši- jek,

Göz- ja- ga- zyň, del- min-ýär, Sab- ry ýok- ja pi- ši- jek.

Göz- ja- ga- zyň, del- min-ýär, Sab- ry ýok- ja pi- ši- jek.

Gulajygy çürüje,
Murty akja pişijek,
Gözjagazyň delminýär,
Sabry ýokja pişijek.
Gözjagazyň delminýär,
Sabry ýokja pişijek.

Pişijek, pişijek,
Sabry ýokja pişijek.

Gaharlanman myrlasaň
Süýtdür gaýmak bereýin.
Agram salmaz dişiňe
Ýagly guýmak bereýin.
Agram salmaz dişiňe
Ýagly guýmak bereýin.

Pişijek, pişijek,
Sabry ýokja pişijek.

BEMOL

Bemol – \flat belgisi sesi ýarym ton peseldýär. Nota çyzygynda ol aşakdaky ýaly ýazylýar:

mi-bemol

si-bemol

Diyez belgisi ýaly bemol hem notadan öň ýazylyp, notadan soň okalýar.

Köplenç minor ladlarynda eser döretmek üçin bemol belgisi ulanylýar:

re-minor

Indi aşakdaky heňi diňläň we ondaky si-
bemol-dan daşary, ýene haýsy nota bemol
belgisi goýlandygyny tapyň:

ARUHAN

Garagalpak halk sazy

Ortaça çaltlykda

The musical score consists of four staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The melody is composed of eighth and quarter notes. The second staff continues the melody with similar rhythmic patterns. The third staff shows a continuation of the melodic line. The fourth staff concludes the piece with a double bar line.

ÇAPAK-ÇAPAK ELLERI

Sözleri **O. Gurdowyňky**

Sazy **D. Nuryýewiňki**

Orta çaltlykda

Ji- gim ýet- di üç ýa- şa, Ça- pak çal-ýar el- le- ri.

Ýazyň günü, köp ýaşa,
Kowduň sowuk ýelleri!
Jigim yetdi üç ýaşa,
Çapak çalýar elleri.

Jigim çapak çalyp dur
Ýazyň ap-ak ýagşyna.
Gülüp goşýar goşa nur,
Ýazyň gülden nagşyna.

ŞADYÝAN SAZANDA

Sözleri **T. Wolginanyňky**

Sazy **A. Filippenkonyňky**

Şadyýan

Men dutarda saz çalýaryn:

– Tryň-tyň-tyň, tryň-tyň-tyň!

Towşanjyklar tans edýärler.

Tryň-tyň-tyň, tryň-tyň-tyň.

Indi bolsa deprek çalyan:

– Bum-bum-bum, bum-bum-bum!

Towşanjyklar tans edýärler.

Gaçdylar-a, gaçdylar.

HÜWDI

Sazy M. Mirzayewiñki

Orta çaltlykda

Gel, gur-ja- gym, ýa- ny-ma, Öz ýe-riñ-de ýat, ja-nym.

Gel, gur-ja- gym, ýa-ny-ma, Gel, sen u-ka bar, ja- nym.

Gel, gurjagym, ýanyma,
Öz ýeriñde ýat, janym.
Gel, gurjagym, ýanyma,
Gel, sen uka bat, janym.

Ukla, janym, ukla sen,
Döşüñe gül dakaýyn.
Ukla, janym, ukla sen
Gökje köýnek tikeýin.

BEKAR

Belli bir sesiň öňüne goýlan diyez ýa-da bemol belgisini aýryp, sesleri asyl ýagdaýyna getirmeli bolanda bekar \natural – belgisi ulanylýar. Bu belgi aşakdaky görnüşde ýazylýari:

fa-diyez fa-bekar

si-bemol si-bekar

Ynha şu eserde bekar belgisiniň kömeginde fa-diyez we do-diyez sesleri aýrylyp, asyl «fa» we «do» ýagdaýyna getirilen.

Notany ünsli gözden geçirip bekar ýagdaýlaryny özüňiz tapyň.

TANS

Özbek halk sazy

Ýeňil

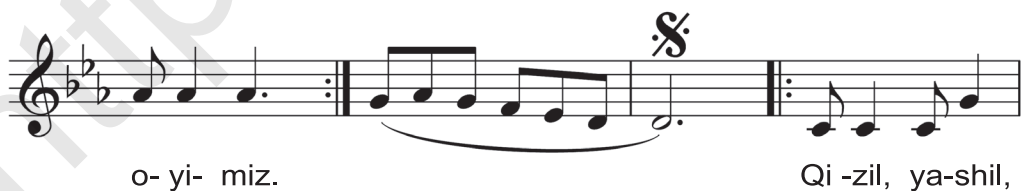
SWETOFOR

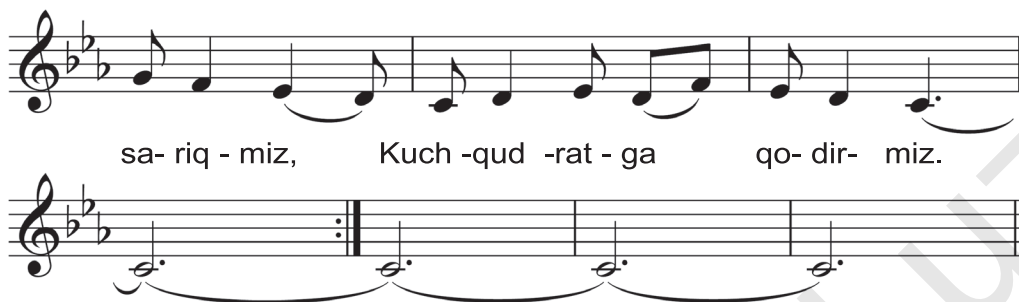
(Özbek dilinde)

Sözleri **Safo Açılyňky**

Sazy **Sadulla Nurmetowyňky**

Ortaça

Ga'ytalama:

Uch og'ayni botirmiz,
Uch xil rangda nodirmiz.
Qizil, yashil, sariqmiz,
Kuch-qudratga qodirmiz.

Hamjihatmiz doim biz,
Chorrahalar joyimiz.
Vaqti bilan nur sochar
Uchta to'lin oyimiz.

Qizil yonsa, tik turing,
Yashil yonsa, tez yuring,
Sariq yonsa, ehtiyot
Chorasini ham ko'ring.

Gapimiz shu sizlarga:
Barcha o'g'il-qizlarga –
Duch kelmaysiz xatarga,
Quloq soling bizlarga.

Özüñiz tapyň

Haýsy belgilere «Alterasiýa belgileri» diýilýär?

– bu belginiň ady näme? Wezipesi näme?

– haýsy ses belendräk?

– haýsy ses pesräk?

Ses hatarda haýsy notalaryň aralygy ýarym ton?

Näçenji mysalda minor üçseslilik berlen?

Major üçseslilikini düzmek üçün nähili ses ýetişmeýär?

ÇÄRÝEGIŇ JEMI BOÝUNÇA SORAGLAR

1. Sazyň aňlatma serişdelerine nämeler girýär?

2. Sazda alterasiýa belgileri nämä üçin gerek? Diýez bilen ýokarlanan ýa-da bemo bilen peseldilen sesleri öz halyna getirmek üçin nähili belgi ulanylýar?

3. Kompozitor N.Narhojaýewiň nähili aýdymlary we sazalary ýadyňyzda galdy?

4. Sazda dinamiki belgileriň wezipeleri nämelerden ybarat? Piano belgisi bilen ýuwaşja ýerine ýetirilen sesi güýçlendirmek üçin nähili belgi goýulýar?

5. f – bu nähili belgi?

 – bu nähili?

6. p – bu nähili belgi?

 – bu nähili?

7. Bu çärýekde size nähili heňler we aýdymlar ýakdy?

DÖRDÜNJI ÇÄRÝEK

BENT WE GAÝTALAMA

Size mälim bolşy ýaly, áydymlar hem, sazlar hem özüniň möçberi we ýerine ýetiriliş çylşyrymlygyna görä dürli bolýar. Iň ýönekeý áydymlar bent we gaýtalamaly áydymlardyr. Beýle ýönekeý görnüşdäki áydymlary siz köp ýerine ýetirdiňiz. Olar adatda birnäçe bentden we her bentden soň birmeňzeş sözler bilen gaýtalanýan gaýtalamadan ybarat bolýar. Áydymda ilki bent, soňra gaýtalama ýerine ýetirilýär.

Gaýtalama diýip, áydymyň sözi hem sazy hem üýtgemeyän bölümüne áydylýar.

Özüňiziň birinji çäryekde diňläň «Özbekistan Respublikasynyň Döwlet Senasy», ikinji çäryekde ýerine ýetiren «Towuk», üçünji çäryekde ýerine ýetiren «Men gunçadyryn» ýaly bent we gaýtalamadan düzülen ýene birnäçe goşgular ynha şeýle sada görnüşdäki goşgulardyr. Dördünji çäryekde hem olardan birnäçesini öwrenersiňiz.

Özüňiziň bilýän ýönekeý görnüşdäki başga goşgularyň atlaryny hem áydyň.

BAHAR WALSY

Sazy Muhammetjan Mirzaýewiňki

Ortaça çaltlykda

http://uzedu.uz

LOLA

(Özbek dilinde)

Sözleri İlyas Muslimiňki
Sazy Hurşida Hasanowanyňky

Şadyýan

Ba-hor kel-di e- li-miz- ga, Ko'm-ko'k-dir da- la.
Nav-ro'z kel-di e- li-miz - ga, Ko'm-ko'k-dir da- la.

Se-vinch to'-lib di- li- miz - ga, Ter-dik gul-lo- la.
Shod-lik to'-lib di- li- miz - ga, Ter-dik biz lo- la.

Qan-day ro-hat ba-hor cho- g'i, yur-tim o'z - ga- cha.
Go'-zal ba-hor kun-la-ri - da sa-y(i)r e- tay- lik.

Va -ta -nim - ning cha-man bo-g'i go'-zal kuz- ga- cha.
O'z-be-gim - ning bo -la - si-ga tinch-lik ti- lay- lik.

Gul-lo - la ter-dik, lo- la - lo-

la, Go'-zal - dir yur-tim - da qir - da - la.

Se-vinch-dan yay-rar qi - z - u bo - la,
Shod-la-nar o - na - yu bo - la. Gul-lo- la.

NOTA BILEN ÝERINE ÝETIRIŇ

HABIBULLA RAHIMOW (1946)

Saz sungatynyň dürli ugurlarynda netijeli döredijilik edip gelyän Habibulla Rahymow çagalar goşgularyny baýlaşdyrmaga we ösdürmäge öz goşandyny goşup gelýär. Onuň ençeme uly eserleri diňe bir Özbegistanda däl, eýsem daşary ýurtlarda hem uly şöhrat gazandy. Okuwçy-ýaşlar üçin ýazylan «Eýjejikler aýdymy», «Terbiýeçi apam», «Aý çaga biz – taý çaga biz», «Men gunçadyryn», «Ene ýurt» ýaly birnäçe goşgulary bolsa respublikamyzda geçirilen dürli ýaryşlarda sylagly orunlary eýeledi. Kompozitor dünýä klassyky sazy ugry boýunça hem üstünlikli döredijilik edýär. Opera, sazly drama we komediýa hem-de dürli orkestrler üçin ýazylan birnäçe eserleri Habibulla Rahymowyň köp-taraply döredijiliginden habar berýär.

MEN – GUNÇADYRYN

(Özbek dilinde)

Sözleri **Narmurat Narzullaýewiñki**

Sazy **Habibulla Rahimowyñky**

Joşgunly

Men–g'un-cha-man, ba-hor bo'l-gim ke-la-di,

Men–shab-nam-man, na-hor bo'l-gim ke-la-di.

Men–zar-ra-man, o-lam bo'l-gim ke-la-di,

Men–bo-la-man, o-dam bo'l-gim ke-la-di.

Yurt-lar ko'p-dir bir-bi-ri-dan zi-yo-da, O'z-be-kis-ton–

go'zal di-yor dun-yo-da, Hur o'l-kam-da

baxt-li ya-shash-ti-la-gim, Is-tiq-lol-ni

1. Men – g‘unchaman, bahor bo‘lgim keladi,
Men – shabnamman, nahor bo‘lgim keladi.
Men – zarraman, olam bo‘lgim keladi,
Men – bolaman, odam bo‘lgim keladi.

G a ý t a l a m a :

Yurtlar ko‘pdir bir-biridan ziyoda,
O‘zbekiston – go‘zal diyor dunyoda.
Hur o‘lkamda baxtli yashash – tilagim,
Istiqlolni qutlar jajji yuragim.

2. Men – jilg‘aman, ummon bo‘lgim keladi,
Men – yog‘duman, cho‘lpon bo‘lgim keladi.
Men – uchqunman, bo‘lgim kelar alanga,
Farzand bo‘lib yaray aziz Vatanga!

G a ý t a l a m a

OL NÄMEKÄ, NÄMEKÄ?

Sözleri K. Tañrygulýewiñki Sazy W. Ahmedowyňky

Orta çaltlykda

O- wa-dan-dyr u-çan- da, Ga- nat- la- ryn a- çar ol.

Gök ot- la- ryň i- çin- de Go- laý bar- saň ga- çar ol.

Ol nä-me-kä, nä- me-kä? – Ke- be-lek, ke- be- lek.

Sa- mo- lýot, sa- mo- lýot, sa- mo- lýot.

Owadandyr uçanda,
Ganatlaryn açar ol.
Gök otlaryň içinde
Golaý barsaň gaçar ol.
Ol nämekä? –
– Kebelek, kebelek.

Guş däl, şuwlap geçer ol,
Al asmanda uçanda.
Ganatlary kümüşden,
Adam kändir içinde.
Ol nämekä, nämekä?
– Samolýot, samolýot.

Rus kompozitory P.I.Çaykowskiy (1840–1893)

Beýik rus kompozitory P.I.Çaykowskiy tebigaty we çagalary gaty söýýärdi. Ol çagalalar üçin dürli temalarda örän köp saz we aýdymlary döredipdir. Onuň fortepiano üçin döreden çagalar albomynda «Agaç soldatjyklaryň marşy», «At oýny» we «Jadygöy kempir» ýaly ençeme eserleri bar. Bu eserleri körpe okuwçylar söýüp diňleýärler.

AGAÇ SOLDATJYKLARYŇ MARŞY

Sazy Pýotr Iliç Çaykowskiniňki

Ýeňil, şadyýan

First system of musical notation, consisting of two staves (treble and bass clefs) in a key signature of two sharps (F# and C#). The music features chords and single notes with rests.

Second system of musical notation, continuing the piece with similar chordal and melodic elements.

Third system of musical notation, showing a progression of chords and a melodic line in the bass staff.

Fourth system of musical notation, featuring a more active melodic line in the treble staff and sustained chords in the bass.

Fifth system of musical notation, concluding the piece with a final chord and melodic phrase.

The image displays a musical score for piano, organized into five systems. Each system consists of two staves: a treble clef staff on top and a bass clef staff on the bottom. The key signature is G major, indicated by one sharp (F#). The time signature is 3/4. The notation includes various rhythmic values such as eighth and sixteenth notes, rests, and dynamic markings like 'p' and 'f'. The music is written in a style typical of a piano accompaniment for a song or instrumental piece.

GUZULARYM

(Özbek dilinde)

Sözleri **Olim Koçkarowyňky**

Sazy **Fattoh Nazarowyňky**

Ortaça çaltlykda

Qo'- zi - la - rim o't - la - ta - yin, Ma - na ko'm - ko'k

o't- loq ta - yin. Ke - lib o'y - nang, kat - ta yay - lov,

Qa - rang, o't - lar qan - day ma - yin. Fer - ma - miz - ning

qo' - zi - la - ri, Chaq - nar mun - choq sho'x ko'z - la - ri,

Yay - rang ke - cha - kun - duz - la - ri, Qo' - zi - la - rim, ba - ba.

Qo'zilarim, o'tlatayin,
 Mana ko'm-ko'k o'tloq tayin.
 Kelib o'ynang, katta yaylov,
 Qarang, o'tlar qanday mayin.

Ga'y talama:

Fermamizning qo'zilari,
Chaqnar munchoq sho'x ko'zlari,
Yayrang kecha-kunduzlari,
Qo'zilarim, ba-ba.

Hammangizga birdek qaray,
Sevib quchay, yuvib-taray.
Ko'payishib o'savering,
Cho'poningiz o'zim bo'lay.

Ga'y talama

BAGTLY ÇAGALYK AÝDYMЫ

(Özbek dilinde)

Sözleri Haýdar Muhammediňki

Sazy Nadim Narhojaýewiňki

Şadyýan

Kel-dik biz-lar saf tor - tib qa-tor

Qo'-shi-g'i-miz ba-ral- la kuy-lab. Bu -loq - lar - ni so- g'in-

dik tak-ror, Dam o-la-miz bag'-ring-da o'y-nab.

Sa-lom,sa-lom bo-la-lik yo-zi, Sa-lom go'zal la-ger qu-cho-

g'i. Sa- lom, ko'k -da qush-lar par-vo-zi, Sa - lom, tog'-

lar sog'-lik o'-cho-g'i, sa -lom, ko'k - da qush-lar par-vo-

zi Sa - lom, tog' - lar sog'-lik o'-cho - g'i.

**YNHA ŞU AÝDYM PARÇALARYNYŇ
ÖLÇEGINE LAÝYK TAKT ÇYZYKLARYNY
GOÝUŞDYRYŇ**

KÜLÇE NAN

Musical score for 'Külçe Nan' in 2/4 time, key of B-flat. The score consists of three staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of one flat. The melody is written in a simple, rhythmic style. The second and third staves continue the melody, with the third staff ending with a double bar line.

GURJAGYM

Musical score for 'Gurjagym' in 2/4 time, key of D major. The score consists of two staves. The first staff begins with a treble clef and a key signature of two sharps. The melody is written in a simple, rhythmic style. The second staff continues the melody, ending with a double bar line.

ARÇA AÝDYMY

GOWY OKARYS

BAHAR WALSY

MAJOR WE MINOR

Major gurluşyndaky heñler şadyýan we täsirli eşidilýär.

«Do» notasyndan aşakdaky major ses hataryny mugallymyňyzyň dirižýorlyk yşaratynyň kömeginde ýerine ýetiriň:

Minor gurluşyndaky heñler gaýgyly we gamgyn eşidilýär.

«Lýa minor» ses hataryny mugallymyňyzyň dirižýorlyk yşaratynyň kömeginde ýerine ýetiriň:

Major we minor gurluşlarynda ýazylan heñleri pugta biljek boluň we olary bir-birinden derrew tapawutlandyrmagy öwreniň.

Ýada salyň

Ýadyňyzdamy, 2-nji synpda siz major we minor gurluşyndaky sesler bilen tanşypdyňyz. Sesleriň özara baglanyşyna sesleriň gurluşy ýa-da sazçylyk dilinde «lad» diýilýär.

Heň ýa-da aýdym döretmekde kompozitorlar esasan major we minor lادلaryndan peýdalanýarlar.

Indi aşakdaky aýdymlardan parçalar diňläp, olaryň haýsy lad esasynda ýazylandygyny tapyň:

GUŞLAR

Sözleri **A. Rahmatyňky**

Sazy **H. Muhamedowanyňky**

Howlukman

Guş- lar guş- lar jan guş- lar, Bi- ze ýol- daş- dyr siz- ler.

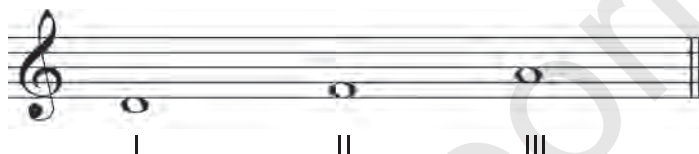
Ge- liň guş- lar, eý guş- lar, Si- zi söý-ýä- ris biz- ler.

Indi bu aýdymy ilki dirižýorlyk edip, soňra çapak çalyp aýdalyň. Notalary çapak çalanda anyk şekillendirip beriň.

Minor ladynyň üçsesliligi-de edil major ladynyň üçsesliligi ýaly ses hatarynyň I, III, V basgançagynda düzülýär. «Re-minor» gurluşyny bilelikde ýerine ýetirýäris:

Indi I, III, V basgançakdaky sesleri tapyp ýerine ýetirýäris:

Bu «Re-minor» üçsesliligi diýlip atlandyrylýar. Minor üçsesliliginiň III basgançagy majoryňka garanda birneme gamgyn we ýumşak aýdylýar.

BIBIGÜL

Garagalpak halk sazý

Ýeňil

ÜÇSESİLİK

Islendik major we minor ses hatarlarynyň ornaşan (durnukly) üçseslilikleri bolýar. Bular sesler gurluşynyň I, III we V basgançaklaryndan ybarat bolýar.

Major ladynyň üçsesliliğini tapýarys. Munuň üçün ilki ses hatardaky notalary bilelikde ýerine ýetirýäris.

Indi I, III, V basgançakda ýerleşýän notalary aýdýarys:

Ynha şu seslere «do major» üçsesliliği diýilýär.

Indi üçseslilik esasynda aýdym maşklaryny ýerine ýetirýäris:

TON WE ÝARYM TON

Saz sesleriniň arasynda aralyk bar. Bu aralyk ton we ýarym ton bilen ölçenýär. Ton iki ýarym tonluga deň. Ýa-da iki ýarym tonlyk bir tony düzýär.

Ton we ýarym tonlugy aýdyň göz önüne getirmek üçün pianinonyň klawişlerine garaýarys. Aralygynda gara klawiş bolan iki ak klawiş aralygyna **bir ton** diýilýär.

Tersine, arasynda gara klawişi bolmadyk iki ak klawişiň aralygyna **ýarym ton** diýilýär.

Do, re, mi, fa, sol, lya, si, do

1 ton 1 ton ýarym ton 1 ton 1 ton 1 ton ýarym ton

Indi aşakdaky aýdym maşkyny ýerine ýetiriň:

Bir ton we ýa-rym ton-y

Biz-in-di saý-gar-ýa-rys.

ÇÄRÝEĞIŇ JEMI BOÝUNÇA SORAGLAR WE ÝUMUŞLAR

1. Gyjak sazý nãmäniň kömeginde çalynýar? Rubab nãmäniň? Çeň nãmäniň?
2. Bent bilen gaýtalamanyň tapawudy nämede?
3. «Lola» aýdymynyň mazmunyny düşündirip beriň.
4. Sesi ýarym ton peseltmek üçün nähili alterasiýa belgisi ulanylýar? Ýokarlandyrmak üçün nähili?
5. Bu çärýekde haýsy kompozitor bilen tanyşdyňyz?
6. Nähili özbek halk aýdymlaryny bilýärsiňiz?
7. Size köpräk aýdym aýtmak ýakýarmy ýada saz diňlemek?
8. Bu çärýekde öwrenen we diňlän nähili eserler size köpräk ýakdy?

ZAFAR

Özbek halk sazy

Ýeňil

A musical score for the piece 'Ýeňil' by Zafar. The score is written on six staves in 4/4 time. The melody is characterized by a rhythmic pattern of quarter notes and eighth notes, often with a dotted quarter note followed by an eighth note. The piece concludes with a double bar line. A large, semi-transparent watermark 'UZEDU.ONLINE' is visible across the score.

Saz diñläň

MEKDEBIM

Sazy O. Gurbannyázowyňky

Marş tempinde

GARDUNI SEGOH

«Segoh» mukamyndan

Howlukmazdan

The musical score for 'Howlukmazdan' is written on five staves in treble clef. The first staff begins with a 2/4 time signature, which then changes to 3/4 and finally 4/4. The melody consists of eighth and quarter notes, with some rests and ties. The score includes repeat signs and a key signature change to one sharp (F#) in the fourth staff. The piece concludes with a double bar line.

SAMOI DUGOH

O'zbek halk sazy

Howlukman

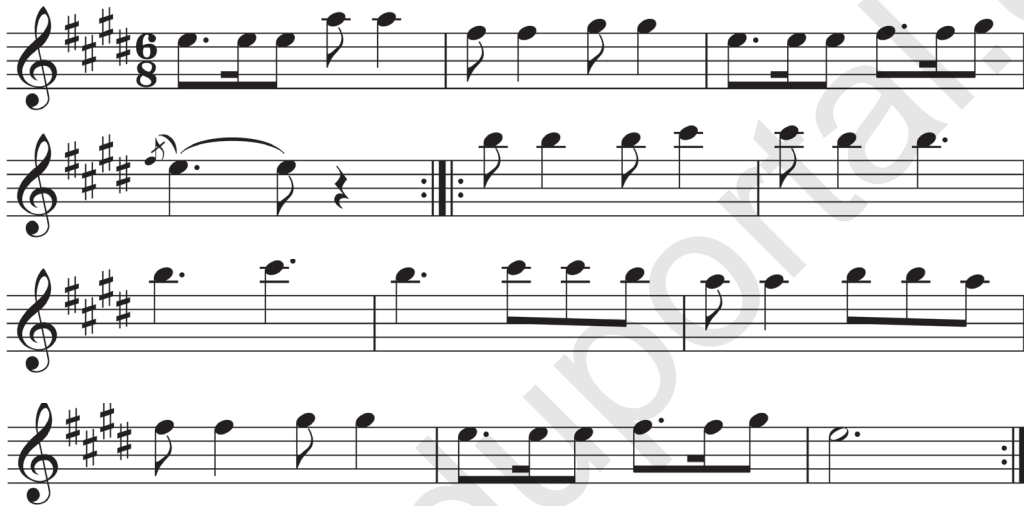
HA'Y, LOLA

Özbek halk sazy

Ergaş Şukrullaýew gaýtadan işledi

Ortaça çaltlykda

NOWRUZ GELDI

(Özbek dilinde)

Sözleri **Yakub Hojayewiñki**
Sazy **Leýla Mujdabayewanyñky**

Şadyýan

Yer- ni qiz- dir- di qu- yosh,
Bog'-lar-ga kel-di ko'k-lam. Ma-hal- la och-
di chi- røy, At- rof go'-zal, tur- fa rang. Nav-
ro'z kel-di! Yang- rar kar-nay, Bay- ram-ga tez
ke-ling- ey, Yo- zib a- jib das- tur- xon, Ku-
tar bu-gun O'z- be- kis- ton. Ku-

tar bu-gun O'z- be-kis- ton.

1. Yerni qizdirdi quyosh,
Bog'larga keldi ko'klam.
Mahalla ochdi chiroy,
Atrof go'zal, turfa rang.

Ga'ytalama:

Navro'z keldi!
Yangrar karnay,
Bayramga tez keling-ey,
Yozib ajib dasturxon,
Kutar bugun O'zbekiston.

2. Nahordan kuy-qo'shiq-la
Sovg'a-salomin sozlar.
Yig'ilinglar, bolalar,
Kutar masxarabozlar.

Ga'ytalama

3. Oqsoqol mo'ylov burab,
Qarang, shodon kuladi:
– Xush ko'rdik, Navro'zim,
Sen-la shodlik keladi.

Ga'ytalama

NAÝREZ

Täjik halk sazy

Şadyýan

The musical score for 'Şadyýan' is written in 2/4 time. It consists of five staves of music. The first staff begins with a treble clef and a 2/4 time signature, followed by a whole rest. The second staff starts with a half note G4, followed by quarter notes A4, B4, and C5, then a half note B4. The third staff has a first ending (1.) and a second ending (2.). The fourth and fifth staves continue the melodic line with eighth and sixteenth notes, ending with a half note G4. Dynamic markings include *mf* (p) in the first staff, *mf* in the third staff, and *p* in the fourth staff.

DILHIRAJ

Özbek halk sazy

Çalt

Musical score for Dilhiraj, featuring four staves of music in 2/4 time, G major, and a common key signature. The score includes dynamic markings: *mf*, *p*, and *mf*. The first staff begins with a repeat sign and a fermata over the first measure. The second staff has a fermata over the final measure. The fourth staff concludes with a double bar line and repeat dots.

KÜŞT DEPDI

Türkmen halk sazı

Haýalrak

Musical score for "KÜŞT DEPDI" in 2/4 time, Haýalrak tempo. The score consists of three staves of music in G major. The first staff begins with a repeat sign and a fermata. The second staff contains two first endings. The third staff concludes with a fermata.

OÝUN

Sazy D. Nuryýewyňky

Marş tempinde

Musical score for "OÝUN" in 2/4 time, Marş tempinde tempo. The score consists of three staves of music in G major. The first staff includes a first ending. The second and third staves continue the melodic line.

BABAM ULY YÁŞYNDÁ

(Özbek dilinde)

Sözleri **Egam Rahimowyňky**
Sazy **Gafur Kadyrowyňky**

Howlukman

Bo-bom u-lug' yo-shi-da (yo-shi-da), Kat-ta ish-lar
bo-shi-da (bo-shi-da), Sho-gird-la-ri ba-ho-dir,
Ter to'-ka-miz qo-shi-da, ter to'-ka-miz qo-shi-da,
ter to'-ka-miz qo-shi-da.

Bobom ulug' yoshida,
Katta ishlar boshida,

Shogirdlari bahodir,
Ter to'kamiz qoshida.

Bobom asl pahlavon,
Sherdek oshar qir, dovon.

Bog' yaratar, gul tarar,
Omon bo'lsinlar, omon.

Degan: «Kasbing ulug'la,
Yaxshi ishni qutlug'la».

Silab asta boshimiz,
Degan: «Baxting qo'riqla».

TOM BOSHIDA QIZG'ALDOQ

Sözleri **Narmurat Narzullaýewiňki**
Sazy **Habibulla Rahimowyňky**

Tom boshida qizg'aldoq,
O'ynar shamol sho'x, quvnoq.
Hayron bo'lar qizaloq,
Qulog'ida oybaldoq.

Go'yo yashil olamni
Chin dildan qutlar edi.
Barglarida shabnamni
Oftobga tutar edi.

Shunchalarki yer mehri,
Siylab, ko'tarmish boshga.
Ziyosida bor sehri,
Intilar u quyoshga.

Bahordan berib darak,
Tomda yashnar qizg'aldoq.
Urar yonida yurak,
Ko'klam qizi qizg'aldoq.

HASYL TOÝY

Sözleri **G. Meredowyňky**
Sazy **J. Gurbangylyjowanyňky**

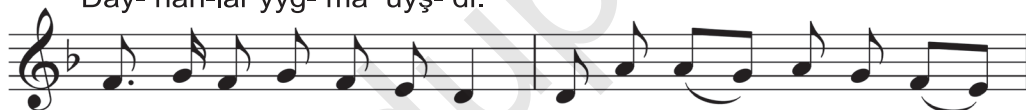
Çaltak

Ha- syl to- ýun toý- la- ýas, A- ýak go- şup oý- na- ýas.
Al- ma biş- di, nar biş- di, Bi- şip a- şa- ga düş- di.

A- tam, e- nem şat- lan- ýar, Sa- ýa- syn- da ýaý- na- ýas.
Daý- han- lar ýyg- ma üýş- di.

I- ne, seý- dip ýa - şa- ýas. Şat- lan- ýas, şat- lan- ýas

Be- dew a- ta at- lan- ýas, Hem- me ýer- de toý baý- ram

Saz ça- lyp aý- dym aýd- ýas. Ha- syl to- ýun toý- la- ýas.

A- ýak go- şup oý- na- ýas. A- tam, e- nem şatlanýar, Sa- ýa- syn- da ýaý- na- ýas.

OBAMYŇ SÄHERI

Sazy A. Kulyýewiňki

Haýal labyzly

Musical score for 'Haýal labyzly' in 6/8 time, key of B-flat major. The score consists of four staves. The first three staves are treble clef, and the fourth is bass clef. The piece ends with a double bar line and a repeat sign.

BIBIJAN

Türkmen halk sazy

Çaltrak

Musical score for 'BIBIJAN' in 2/4 time, key of D major. The score consists of five staves. The first four staves are treble clef, and the fifth is bass clef. The piece includes first and second endings and concludes with a double bar line and a repeat sign.

MAZMUNY

Sözbaşy	4
---------------	---

Birinji çäryek

Aýdym aýtmagyň kadalary.....	5
Özbekistan Respublikasynyň Döwlet senasy.....	6
Pauzalar	9
Eý daragym batlan. Sözleri <i>O. Annaýewiňki</i> ,	
Sazy <i>Ç.Nurymowyňky</i>	10
Ilkinji jaň. Sözleri <i>K.Nurbadowyňky</i> ,	
Sazy <i>H.Amangeldiyewiňki</i>	11
Ýada salyň	12
Çäryek we sekizlik pauzalar	13
Feruza. Sazy Gulamjan Rozibaýewiňki	14
Gözel ülke. Sözleri <i>K. Tañrygulyýewiňki</i> ,	
Sazy <i>W.Ahmedowyňky</i>	15
Rustam Abdullaýew (1947)	17
Guzujyk. Sözleri <i>Ý.Suleýmanyňky</i> ,	
Sazy <i>R. Abdullaýewiňki</i>	18
Dirižyorlyk hereketleri	20
Pökgim. Sözleri <i>K. Tañrygulyýewiňki</i> , Sazy <i>W.Ahmedowyňky</i>	21
Aýdyşyk. Sözleri <i>K. Tañrygulyýewiňki</i> , Sazy <i>W.Ahmedowyňky</i>	22
Çäryegiň jemi boýunça soraglar	26

Ikinji çäryek

Aýdymçylar ansambly	27
Janan. Sazy <i>Muhammetjan Mirzaýewiňki</i>	27
Mekdebim. Sözleri <i>N. Baýramowyňky</i> ,	
Sazy <i>O.Gurbannyýazowyňky</i>	28
Sazandalar ansambly	29
Ufori 3 (Gyzlar tansy).Özbek halk sazy.....	30
Sanawaç. Sözleri <i>K. Tañrygulyýewiňki</i> , Sazy <i>W.Ahmedowyňky</i>	31
Öseliň, tiz öseliň. Sözleri <i>N. Baýramowyňky</i> ,	
Sazy <i>D.Nuryýewiňki</i>	32
Ýaşylbaş . Türkmen halk sazy	33

Farhod Alimow (1947 – 2014)	35
Akja gandym. Sözleri Polat Möminiñki, Sazy Farhod Alimowyňky	36
Üç çäryekli ölçeg	37
Milli saz gurallarymyz.....	38
Çopan. Sözleri O. Annaýewiñki, Sazy Ç.Nurymowyňky	39
Eje. Sözleri N. Baýramowyňky, Sazy J.Gurbangylyjowyňky.	40
Çäryegiñ jemi boýunça soraglar	42

Üçünji çäryek

Gudratly gollar Sazy A.Kuliýewiñki	43
Ýaş esgerler aýdymy. Sözleri <i>Safar Barnoýewiñki</i> , Sazy <i>Saýfi Jeliliñki</i>	44
Diñläñ we tapyñ	46
Sazyñ aňlatma serişdeleri	47
Horezm heñ. Halk sazy	48
Şadyýan aýdym. Sözleri O. <i>Annaýewiñki</i> , Sazy Ç. Nurymowyňky	49
Ýöräliñ. Sözleri K. <i>Taňrygulyýewiñki</i> , Sazy W. <i>Ahmedowyňky</i>	50
Towuk. Sözleri B. <i>Kerbabaýewiñki</i> , Sazy W. <i>Ahmedowyňky</i>	52
Alterasiýa belgileri	53
Lolaça. Özbek halk sazy	53
Diýez	54
Pişijek. Sözleri Ýa. <i>Pirgulyýewiñki</i> . Sazy d. <i>Nuryýewiñki</i>	54
Bemol	56
Aruhan Garagalpak halk sazy	57
Çapak-çapak elleri. Sözleri O. <i>Gurdowyňky</i> , Sazy D. <i>Nurymowyňky</i>	58
Şadyýan sazanda. Sözleri T. <i>Wolginanyňky</i> , Sazy A. <i>Filippenkonyňky</i>	59
Hüwdi. Sazy M. <i>Mirzaýewiñki</i>	60
Bekar	61
Tans. Özbek halk sazy	61
Swetofor. Sözleri Safo Açylyňky, Sazy Sadulla Nurmetowyňky.....	63

Özüňiz tapyň	65
Çäryegiň jemi boýunça soraglar	66

Dördünji çäryek

Bent we gaýtalamak	67
Bahar walsy. Sazy <i>M. Mirzaýewiňki</i>	68
Lola. Sözleri <i>I. Muslimiňki</i> , Sazy <i>H. Hasanowanyňky</i>	69
Habibullo Rahimov (1946)	71
Men – gunçadyryn. Sözleri <i>N.Narzullaýewiňki</i> , Sazy <i>H. Rahimowyňky</i>	72
Ol nämekä, nämekä. Sözleri <i>K. Taňrygulyýewiňki</i> , Sazy <i>W.Ahmedowyňky</i>	74
P.I Çaykowskiý (1840-1893)	75
Agaç soldatjyklar marşy. Sazy <i>Pýotr Iliç Çaykowskiýniňki</i>	75
Guzularym. Sözleri <i>O. Kuçkarowyňky</i> , <i>F. Nazaroyňky</i>	78
Bagtly çagalyk aýdymy. Sözleri <i>H. Muhammediňki</i> , Sazy <i>N. Narhojaýewiňki</i>	80
Ýumuş	81
Major we minor	83
Ýada salyň	84
Bibigül	85
Üçseslilik	86
Ton we ýarym ton	87
Çäryegiň jemi boýunça soraglar we ýumuşlar	88
Heñleri we aýdymлары diňläň	89-103

HAMIDULLA NURMATOV, NADIM NORXO‘JAYEV

MUSIQA

(Turkman tilida)

3-sinf uchun darslik

Qayta ishlangan 11-nashri

Terjime eden K.Hallyýew

Redaktor J.Metýakubow

Suratçy A.Dones

Çeper redaktor Ş.Mirfaýazow

Tehredaktor H.Hasanowa

Korrektor J.Metýakubow

Kompýuterde sahaplayjy H.Şaripowa

Neşirýat lisenziýasy AI № 290. 04.11.2016

Çap etmäge 2019-njy ýylyň 18-nji martynda rugsat edildi. Möçberi 70×90^{1/16}.

Kegli 14 şponly. Arial garniturasy. Ofset çap ediliş usuly.

Şertli çap listi 7,90. Neşir listi 9,0. 1095 nusgada çap edildi.

Buýurma №

Özbeqistan Respublikasynyň Prezidentiniň Administrasiýasynyň ýanyndaky

Habar we köpçülikleýin kommunikasiýalar agentliginiň

Gafur Gulam adyndaky neşirýat-çaphana döredijilik öýünde çap edildi.

100128. Daşkent. Labzak köçesi, 86.

www.gglit.uz info@gglit.uz

Kärendesine berlen dersligiň ýagdaýyny görkezýän jedwel

T/n	Okuwçynyň ady, familiýasy	Okuw ýyly	Dersligiň alnandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly	Dersligiň tabşyrylandaky ýagdaýy	Synp ýolbaşçy-synyň goly
1						
2						
3						
4						
5						

Derslik kärendesine berlip, okuw ýylynyň ahrynda gaýtarylyp alnanda ýokardaky jedwel synp ýolbaşçysy tarapyndan aşakdaky baha bermek ölçeglerine esaslanylýp doldurylýar:

Täze	Dersligiň birinji gezek peýdalanmaga berlendäki ýagdaýy.
Ýagşy	Sahaby bütün, dersligiň esasy böleginden aýrylmandyr. Ähli sahypalary bar, ýyrtylmadyk, goparylmadyk, sahypalarynda ýazgylar we çyzyklar ýok.
Kanagatlanarly	Kitabyň daşy ýenjilen, ep-esli çyzylan, gyalary gädilen, dersligiň esasy böleginden aýrylan ýerleri bar, peýdalanyjy tarapyndan kanagatlanarly abatlanan. Goparylan sahypalary täzedden ýelmenen, käbir sahypalary çyzylan.
Kanagatlanarsyz	Kitabyň daşy çyzylan ýyrtylan, esasy böleginden aýrylan ýa-da bütünleý ýok, kanagatlanarsyz abatlanan. Sahypalary ýyrtylan, sahypalary ýetişmeýär, çyzylyp taşlanan. Dersligi dikeldip bolmaýar.